

УКРАЇНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНА
П.П.СКОРОПАДСЬКОГО

Для вивчення історії революції в Україні 1917-1920 рр. важливе значення має аналіз перетворень сфері культури, які проводили, швидко замінюючи один одного, уряди України. Особливий інтерес в цьому плані представляє політика гетьмана П.П. Скоропадського. При цьому треба враховувати те, що на початку ХХ ст. українське населення було не тільки готовим, а й навіть прагнуло українізації всіх сфер життєдіяльності. Гетьманський уряд підхопив естафету українізації освіти, яку розпочала ще Центральна Рада. Разом з українізацією всіх сфер уряд Центральної Ради постійно наголошував, наприклад в своїх універсалах, що тільки “в згоді з іншими національностями України” він буде займатися тими чи іншими проблемами держави [1, с.101-105; 164-168]. Цю практику продовжував і гетьманський уряд.

Спеціальні дослідження показують, що абсолютну більшість сільського населення, а також волосних та повітових центрів становили українці. Поруч із ними од віку співіснували росіяни, євреї, поляки, що становили три наступні найбільші національні ґрунти. Райони компактного проживання національних меншостей (німців, вірменів, болгар, татар та кількох десятків інших національностей) знаходилися переважно на півдні, в найбільших адміністративних центрах східних та центральних районів [2, с. 8]. Ось данні про вагу українців в загальній масі населення губерній: Полтавська – 97%; Чернігівська – 95%; Київська – 87%; Харківська, Подільська – по 85%, Волинська та Катеринославська – по 74%; Херсонська – 68% [2; с. 9].

Щодо впровадження української мови в процес навчання, то з цим виникли значні труднощі: через відсутність або недостатню кількість підручників та дефіцит кадрів. І хоча в навчальний рік (1917-1918) було багато по цій справі зроблено, що відмічає в своєму наказі міністр народної освіти Української держави М. Василенко [3, с.78], але проблема зоставалась, тому він звертає увагу на нижчу початкову школу, яка мусила обов'язково як слід приготуватись до навчання на українській мові і забезпечити себе підручниками і вчителями в першу чергу [4, с.79].

Міністерство народної освіти, яке очолювали такі авторитетні діячі, як М. Василенко, П. Стебницький та В. Науменко всебічно підтримувало гетьмана щодо його політики по організації освіти. Відмовляючись від поверхових поглядів більшості членів Центральної Ради на можливість швидкої та суцільної українізації системи освіти, члени гетьманського уряду розуміли, що в цій справі необхідно підходити диференційовано в початковій, середній та вишій школі, в українському селі та русифікованому місті.

Початкові школи, якщо вони були забезпечені відповідними кадрами, то здебільшого легко переходили на українську мову. Через це міністерство народної освіти значну увагу приділяло організації вивчення української мови в

учительських семінаріях. А от у середній міській школі, де до справи українізації вороже ставились і батьківські комітети, і, переважно, педагоги, склалася інша ситуація. Тому, щоб уникнути зайвих конфліктів і не провокувати напруження на такому ґрунті, гетьманське міністерство вважало за доцільне не українізувати існуючі російські гімназії, а заснувати нові, україномовні. Наприкінці гетьманського правління таких гімназій по всій Україні налічувалося близько 150 [5, с.158]. Існували вони за державний рахунок. В гімназіях, де зберігалася російська мова, законом Української держави від 1.08.1918р. [3, с.79-80] як обов'язкові запроваджувались українська мова та українознавчі дисципліни.

Викладання означених дисциплін почалося з 1918/1919 шкільного року. Українська мова, як мова викладання, впроваджувалась також у вищій початковій школі – Обіжник міністра народної освіти і мистецтва Української держави від 5 серпня 1918 р. [3, с. 81]. Законом Української держави від 28 вересня 1918 р. відкрилися кафедри українознавства в Харківському і Новоросійському державних університетах [3, с.84-85], що означало початок українізації вищих учбових закладів.

Важливим кроком стало заснування Української Академії наук УАН у листопаді 1918 р. [6, с.87-88]. 27 листопада 1918 р. відбулося перше спільне зібрання УАН, на якому головою-президентом обрали В.Вернадського та її неодмінного секретаря А.Кримського. Головою II відділу було обрано М. Кащенко, а головою III – М. Туган-Барановського. Перше засідання I відділу відбулося 8 грудня 1918р., на ньому головою обрали Д. Багалія [5, с.162-163]. Всі ці обрання невдовзі було затверджено відповідними наказами гетьмана.

Створення УАН органічно пов'язано з широкими державотворчими заходами уряду П. Скоропадського. Він усвідомлював, що в системі життя нації, яке можливе, як переконує історичний досвід, лише за наявності власної політичної структури, розвитку науково-інтелектуальної сфери належить одне з перших місць. Тому разом з такими провідними вченими того часу, як В. Вернадський, А. Кримський, М. Василеко, Д. Багалій та інші, гетьман розумів необхідність державного внеску в розвиток академічної науки, фінансової, організаційної та моральної підтримки її з боку влади.

Таким чином, уряд гетьмана П. Скоропадського у справі українізації в значній мірі продовжував політику Центральної Ради, однак складності військово-політичної ситуації в Україні (громадянська війна, інтервенція) заважали впровадженню проектів в цьому напрямку. Видані закони скрізь zostавались деклараціями про наміри. І все ж проведена в сфері українізації робота в означений період заслуговує високої оцінки.

Надійшла до редколегії 11.02.2000

Список літератури:

1. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2-х т. К., 1996. Т.1.
2. Яневський Д.Б. Українська Центральна Рада: перші кроки до національної державності (березень – листопад 1917р.). К., 1990.
3. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: 36. документів і матеріалів. К., 1994.
4. Конституційні акти України: 1917 –1920 рр. К., 1992.
- 5.

В.А.Мельничук

ІНСТИТУТ ГОЛОВИ БРИТАНСЬКОЇ СПІВДРУЖНОСТІ

Британська монархія живе і процвітає вже багато століть. Це, безумовно, найстаріший інститут управління Об'єднаного Королівства. Він існував приблизно 400 років до виникнення парламенту і три століття до перших судів, а майже безперервний рід королів та королев з'явився ще тисячу років тому. Королева Єлизавета II - пращур саксонських монархів, котрі в IX столітті об'єднали Англію, і Вільгельма Завойовувача, чия перемога в битві при Гастингсі в 1066 р. принесла владу норманам. Вона царствує більше сорока років, виконуючи роль конституційного монарха в часи існування республік і президентів [1]. Монархічне правління було перервано лише один раз триста років тому, коли у 1649 р. поразка Чарльза I від парламентської армії О.Кромвеля призвела до того, що Британія була проголошена республікою. У 1660 р. Чарльза II, сина Чарльза I, було знову зведено на престол, і Британія знов стала монархією [2,с.58-61].

Розвиток королівського стилю життя і поява титулів відображає виникнення в 1707 р. союзу королевств Англії і Шотландії, в 1801 р. - союзу з Ірландією, а в другій половині XX ст. - трансформацію старої Британської імперії в сучасну Співдружність. Співдружність об'єднує 53 незалежні держави (британські території у минулому) з загальним населенням приблизно мільярд чоловік. Раніше воно мало назву Британська Співдружність, а юридично було оформлене ще в 1931 р. в Вестмінстерських статутах (змінено у 1947 р.) [3,с.141-150]. За цим статутом Велика Британія визнала самостійність всіх домініонів як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. Статут був вирішуючим актом в отриманні суверенітету таких держав, як Канада, Австралія, Нова Зеландія та Південна Африка [4, с.55].

В останній час в Великій Британії активно розвиваються дискусії про майбутнє конституційної монархії. На думку видатного вченого-монархиста Л.А. Тихомирова "Конституційна монархія належить до неповноцінного типу монархії. Це або замаскований абсолютизм, або замаскована монархія. Найчастіше конституційна монархія є перехідною формою до демократичної республіки" [5, с.43].

В теперішніх умовах, коли політики з усе зростаючою гарячністю обмірковують такі питання: чи повинна бути незалежність Шотландії або про введення на виборах системи пропорційного представництва замість "мажоритарної", як уникнути дискусії про долю королівської сім'ї?

По-перше, вони кажуть, що королева повинна звинувачувати М. Тетчер в тому, що більше ніж 10 років свого правління "залізна леді", не те щоб відсунула Єлизавету II на задній план, але впроваджувала при підтримці абсолютної